

Třetí díl hornoslezského listináře přináší ucelený regionálně definovaný soubor listin, které dosud buď nebyly vydány vůbec, nebo bylo jejich rozmanité ediční zpracování roztrženo v regionálních a často hůře dostupných publikacích. Historik tak dostává do rukou ucelenou pomůcku, která vedle základní archivně evidenční hodnoty přináší v podobě vynikajících rejstříků rovněž důležitý zdroj pro historicko-topografická a prosopografická bádání. O významu, kvalitě a užitečnosti tohoto edičního projektu svědčí také zvláštní ocenění redakce Studiów Źródloznawczych, kterého se roku 2012 dostalo autorskému kolektivu druhého dílu.

PAVEL HRUBOŇ

SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY

Mlada HOLÁ, *Studentské koleje pražské univerzity v pozdním středověku a raném novověku. Dějiny – správa – úřední písemnosti (do roku 1622)*, Karolinum, Praha 2017

431 s., ISBN 978-80-246-3109-7

Pomineme-li přehledné stati či kapitoly v dílech syntetického zaměření, jde o první obšírné zpracování dějin a správy pražských studentských kolejí do roku 1622 od prací Zikmunda Wintra z přelomu 19. a 20. století. Autorka se na svůj nesnadný úkol připravila velice důkladně, jak je na první pohled zřejmé z přehledu zahraničního bádání o studentských kolejích v systému evropských univerzit. Cenný je zejména výklad o různorodosti terminologie a zajištění studentských kolejí čtyř nejstarších středoevropských univerzit. Již v úvodu přitom vymezila okruh svého zkoumání i jeho pramenné zdroje v domácích archívech a knihovnách.

V druhé kapitole Mlada Holá předložila zevrubnou revizi bádání o nejstarších studentských kolejích pražské univerzity. Korekce i rozšíření dosavadních poznatků uvádí někdy jen v poznámkách, v nichž mimo jiné využila kolofoňů a poznámek rukopisů, jindy přímo v textu, jak tomu příkladně je ve vložení a tolik potřebném shrnutí životopisných údajů o kramáři Křížovi. Pozornost věnovala i mistrovským kolejím a zejména burzám, o nichž přinesla mnoho

dosud neznámých poznatků. Vzhledem k autorčině akribii při práci s archivními prameny se téměř zdráhám dodat, že postrádaný exemplář statut Litevské koleje, publikovaný v příloze knihy Janose Beblavého, uchovává Archiv Národního muzea pod sign. Perg-A344.

V pozdním středověku, přesněji v letech 1420 až 1422, vznikly v Praze jen dvě koleje, jedna zásluhou staroměstského měšťana Jana Rečka (1439), druhou založil zeman Matyáš Louda z Chlumčan (1460). Soubor pramenů k nim vydal ve dvou statích Michal Svatoš, Mladá Holá však ve třetí kapitole své knihy znovu prokázala šíři své heuristiky. Platí to mimo jiné pro údaje o hospodářském zabezpečení nově založených kolejí. Výkladu o obou fundacích předchází jednak cenné shrnutí poznatků o zániku domu chudých studentů z nadace mistra Jana Isnera, jednak obšírné vylíčení pohusitských osudů koleje Českého národa, koleje Nazaretské i koleje Královny Hedviky.

V dalších pěti kapitolách Holá analyticky pojednává o správě (IV.), úředních písemnostech (VII.–VIII.), důchodech (V.), alumnech a každodennosti (VI.) pražských studentských kolejí v raném novověku. Jelikož až na ojedinělé retrospektivy (např. o úřadu direktorů kolejí) látka výkladu přesahuje rok 1526, stačí zde uvést, že autorka téměř beze zbytku vylíčila známé a dostupné prameny. Pokud to bylo možné, údaje statistické povahy sestavila do tabulek a grafů, jež jednak podírají nové poznatky, jednak usnadňují příští komparace s dalšími středoevropskými univerzitami. Z výstižného závěru plyne, že ve druhé polovině 16. století vesměs nebyla využita ani polovina kapacity studentských kolejí založených do nástupu jagellonské dynastie. Podobně jako celá univerzita měly i její koleje zemský a měšťanský charakter.

Textové přílohy obsahují pět položek. Ač nerad, musím zde připomenout svoji stať Drobné záhady rejstříku Rečkovy koleje (AUC-HUCP 53/2, 2013), v níž jsem otiskl a do soudobého kontextu zařadil dva první texty, tj. seznam věcí předaných Rečkově koleji 17. srpna 1485 a články statutární povahy z téhož roku. Autorka sice stať uvedla v soupisu pramenů a literatury, zřejmě se však s ní seznámila až v době pokročilého tisku knihy. Příloha dále přináší text přísahy a články o direktorech v redakci univerzitních statut z druhé poloviny 16. století, obojí z rukopisu pražské Národní knihovny XXIII F 63. Mimořádně cenná je pátá příloha s přehledem jmenovitě známých alumnů koleje Českého národa z let 1542–1611.

Knihy má všechny běžné náležitosti vědecké publikace, uživatelé by možná uvítali i věcný

rejstřík. Vítaným obohacením knihy jsou četné ilustrace dokumentární povahy. Lze jen litovat, že nakladatelství Karolinum neposkytlo knize tak závažné a přínosné povahy pro dějiny Karlovy univerzity odpovídající vzhled.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

Józefa SKIBNIEWSKA, *Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1501-1506*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015

722 s., ISBN 978-83-7702-989-3

Bádání zaměřené na období vlády panovníků z dynastie Jagellonců prožívá v polské, ale též v litevské historiografii posledních dekád mohutnou renesanci. Tento stav je přirozenou reakcí na změnu společenského klimatu (a pohledu na vlastní minulost) po pádu komunistických režimů, která s sebou nesla mimo jiné i rehabilitaci staré Rzeczpospolite, jejíž „rodný list“ je tradičně s Jagellonci spojován. V posledních letech se také utěšeně rozvíjí studium zaměřené na dvory polsko-litevských monarchů a jejich pokrevních příbuzných doby pozdního středověku a počátků raného novověku, ať již se jedná o tematicky pestře definované skici z oblasti dějin každodennosti, či o tradičněji usazené analýzy formální struktury a personální skladby těchto dvorských center.

Do souboru prací zaměřených na organizaci a strukturu panovníckých dvorů se programově hlásí rovněž monografie Józefy Skibniewské (dříve Olszówki), která byla pod vedením nedávno zesnulé Urszuly Borkowské, přední znalkyně jagellonského období, obhájena jako disertační práce na univerzitě v Lublinu. Do centra pozornosti postavila autorka dvůr Alexandra Jagellonského, velkoknížete litevského (1492–1506) a krále polského (1501–1506), mladšího sourozence českého a uherského krále Vladislava. Omezila se přitom vědomě na polský dvůr tohoto monarchy; zvláštní litevský dvůr, existující po celou dobu Alexandrově vlády, a tedy i po jeho dosednutí na trůn polských panovníků, zpracoval před časem Krzysztof Pietkiewicz. Skutečnost, že nakonec rezignovala na hlubší pokus o komparaci či spojitou analýzu obou dvorských těles a omezila se de facto na několik málo poměrně stručných tezí (ačkoli se mohla v prvé fázi opírat o poznatky shromážděné právě Pietkiewiczem), naznačuje některé poměrně výrazné metodologické, resp. koncepční limity posuzované práce.

Je třeba přiznat, že autorka před sebou měla nelehký úkol. Alexandrův polský královský dvůr patřil k deziderátům výzkumu. Podstatná část relevantních pramenů navíc ani nebyla vydána, což se týká především základního zdroje informací, totiž knih účtů, v nichž byly evidovány příjmy a výdaje Alexandrova polského královského dvora. Na druhou stranu nelze pominout, že naopak účetní evidenci spojenou s provozem jeho velkoknížecího litevského dvora zpřístupnili Dariusz Antanavičius a Rimvydas Petrauskas a že tiskem byla vydána také kniha tzv. kvitancí z doby jeho vlády. K dispozici mohla mít Skibniewska rovněž např. Alexandrův itinerář. Základní stavební kameny budoucího výzkumu tedy již položeny byly.

Hlavním cílem autorky bylo podchytit velikost a vnitřní strukturu včetně „socioprofesionálních“ segmentů dvora, náklady spojené s jeho vydržováním a konečně personální složení dvora doplněné o dílčí příklady kariérních strategií rozvíjených v rodinách některých významnějších dvořanů. Při úvahách nad způsobem vymezení klíčového pojmu se Skibniewska vyhnula dělení na tzv. dvůr v užším a širším smyslu, ale obsahově se přidržela v polské historiografii léty prověřeného termínu „otoczenie“ monarchy. Po stránce metodické se tudíž elegantně vyhnula subtilním diskusím na téma, co ještě je a co již není dvorem, když považovala za člena polského královského dvora v podstatě každého člověka, který byl alespoň jednou v dochovaných pramenech za člena panovníkova dvora označen. Nabídla tak širokou definici, jež pokryla nejširší spektrum lidí bez ohledu na genderové či sociální zařazení. Pod jednou „střechem“ se tím ocitl stejně tak maršálek dvora jako poslední pradlena. Přístup to je diskutabilní, jistě však obhajitelný. Neznamená to totiž, že by Skibniewska dvůr dále nijak vnitřně nehierarchizovala.

Po stránce obsahové se kniha rozpadá do dvou autonomních částí. První tvoří vlastní analytický text včetně seznamu použitých informačních zdrojů (s. 11–266). Druhou pak rozsáhlé přílohy (s. 267–722), jejichž jádro reprezentuje katalog dvořanů a výdaje na služné (v penězích, případně v naturáliích) hrazené ze strany královské pokladny. Po stránce organizační vymezuje Skibniewska u dvora pěti nejvýznamnějších skupin, které formálně odpovídají dvoru v užším smyslu, tedy držitele dvorských úřadů, personál královské kanceláře, královské duchovní (kapli), dvořany, kteří pánu dvora sloužili s ozbrojeným jízdním doprovodem (v pramenech označováni jako *curienses*), a konečně komorníky (*cubicularii*) a pážata. Každé ze skupin je následně věnována